

De artsen in opleiding tot psychiater zijn de toekomst van de psychiatrie in Europa

L. Gezels, M.J. Konings

- Achtergrond** De European Federation of Psychiatric Trainees (EFPT) verbindt nationale aiosverenigingen in Europa en bevordert samenwerking en kennisuitwisseling tussen artsen in opleiding tot psychiater (aiossen). Momenteel zijn er aanzienlijke variaties in opleidingsduur, examenvereisten en supervisiemethoden, wat de kwaliteit van de opleiding en de toegang tot geestelijke gezondheidszorg beïnvloedt.
- Doel** Informatie delen over de Europese aiosvereniging, aangezien de huidige aiossen de toekomstige psychiaters van Europa vormen. Door ervaringen en opleidingsstructuren te exploreren, willen we eraan bijdragen dat lezers een beter beeld krijgen van de toekomst van de psychiatrie.
- Methode** Beschrijven van de structuur van de EFPT (inclusief lidstaten, jaarlijks forum, werkgroepen en uitwisselingsprogramma) en van de structuur en de inhoud van psychiatrische opleidingen in verschillende Europese landen.
- Resultaten** De EFPT organiseert jaarlijks een forum dat dient als platform voor kennisuitwisseling en beleidsontwikkeling. De werkgroepen richten zich op specifieke thema's binnen de psychiatrie. Er wordt zo inzicht verkregen in de opleiding van verschillende Europese landen.
- Conclusie** De EFPT heeft een belangrijke rol in het bevorderen van de opleidingskwaliteit door kennisdeling en samenwerking. Het ontwikkelen van een gestandaardiseerd, competentiegericht curriculum waarbij men rekening houdt met de diverse zorgbehoeften in de lidstaten is essentieel voor het harmoniseren van de opleidingsstandaarden en het verbeteren van de geestelijke gezondheidszorg in Europa.

Wist u dat er een Europese aiosvereniging bestaat? In Nederland bestaat er een nationale aiosvereniging: de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie Jong (NVvP Jong) (<https://aiospsychiatrie.nl/>) en in Vlaanderen is er de Vlaamse Vereniging Assistenten Psychiatrie (VVAP) (<https://vvponline.be/sectie/vlaamse-vereniging-assistenten-psychiatrie-vvap/>). De Europese aiosvereniging, de European Federation of Psychiatric Trainees (EFPT) (<https://efpt.eu/>), verbindt nationale aiosverenigingen binnen Europa. Op dit moment zijn er 38 Europese landen lid (zie **figuur 1**). Aangezien de huidige artsen in opleiding tot psychiater (aiossen) de toekomstige generatie vormen die het vakgebied binnen Europa verder zullen ontwikkelen, willen we een breder inzicht creëren in hoe de psychiatrie de komende jaren zal evolueren. In dit artikel gaan we dieper in op verschillende aspecten van de EFPT, opleidingsstructuren en toekomstvisie voor de psychiatrie binnen Europa.

Figuur 1. EFPT-lidstaten

Blauw: lidstaten, lichtblauw: kandidaat-lidstaten; grijs: niet-lidstaten.

Doelstelling van de EFPT

Het primaire doel van de EFPT is om de normen voor psychiatrische opleiding en training in Europa te verbeteren door samen te werken met relevante internationale en/of nationale instanties. De federatie streeft ook naar de bevordering van de oprichting van nationale verenigingen voor aiossen in alle Europese landen. Als permanent lid van het bestuur van de European Union of Medical Specialists (UEMS) voor volwassenenpsychiatrie en kinder- en adolescentiepsychiatrie neemt de EFPT actief deel aan zowel de ontwikkeling van educatieve richtlijnen als de evaluatie van psychiatrische opleidingsinstellingen in Europa.

Via de EFPT kunnen aiossen over landsgrenzen heen elkaar ontmoeten en ervaringen uitwisselen, alsook deelnemen aan één van de werkgroepen en hun land representeren op het jaarlijkse Europese forum. De EFPT organiseert ook rondetafelgesprekken, die worden bijgewoond door de voorzitters van de nationale aiosverenigingen.

Jaarlijks EFPT-forum

Sinds 1992 wordt elk jaar het Europese forum georganiseerd in een gastland (doorgaans het land van de huidige EFPT-voorzitter). Elk land vaardigt maximaal twee officiële vertegenwoordigers af, die worden aangewezen door de nationale vereniging(en) van hun land. Dit creëert de kans om te netwerken met buitenlandse aiossen. Het forum biedt een platform voor het opstellen van beleidsplannen en het organiseren van activiteiten die de kwaliteit van de psychiatrieopleiding in Europa bevorderen. De tien werkgroepen van de EFPT (zie **figuur 2**) komen

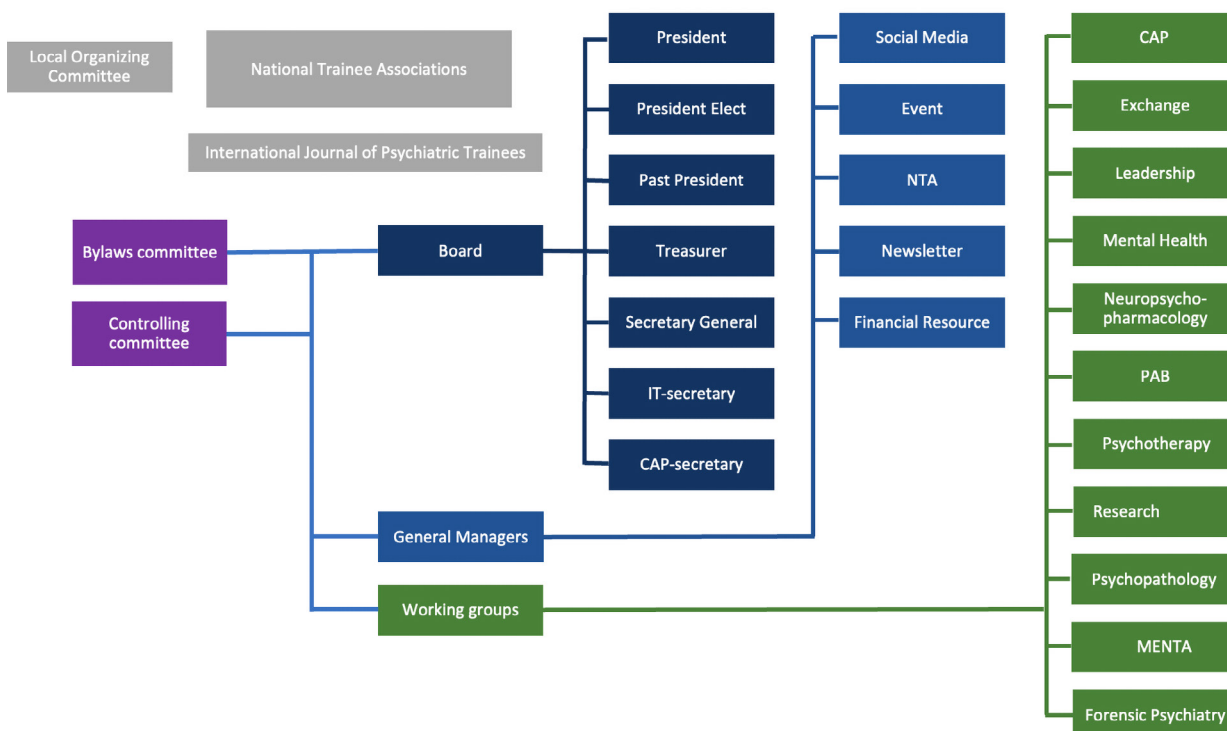
hier samen om een plan op te stellen voor het komende jaar. Daarnaast presenteert elke nationale vereniging de psychiatrieopleiding zoals die in haar land georganiseerd is, hetgeen de kennisuitwisseling bevordert. Ook zijn er workshops en posterpresentaties over een thema van maatschappelijk belang. Verder worden vooraanstaande sprekers binnen de psychiatrie of verwante gebieden uitgenodigd. Afgelopen jaar, in 2023, was bijvoorbeeld professor Sartorius (onder andere oud-voorzitter van de European Psychiatric Association (EPA) en de divisie mentale gezondheid van de WHO) te gast op het forum in Zwitserland. Op 10-14 juni 2025 is het volgende forum in Maastricht. Deelname als aios verloopt via je nationale aiosvereniging, dus neem contact op met de VVAP of NVvP Jong als je hierin interesse hebt.

Werkgroepen van de EFPT

De werkgroepen organiseren op regelmatige basis onlinebijeenkomsten zoals lezingen en Balintgroepen. Deze Balintgroepen zijn op casussen gebaseerde discussiegroepen waarbij gebruikgemaakt wordt van psychodynamische concepten. Hier kunnen de leden casussen inbrengen die zij als uitdagend beschouwen. Momenteel zijn er 11 werkgroepen actief binnen de EFPT:

- Kinder- en adolescentiepsychiatrie. Deze werkgroep richt zich op de specifieke uitdagingen en ontwikkelingen binnen de kinder- en adolescentiepsychiatrie, met aandacht voor opleiding en behandelmethoden.
- Leiderschap. Deze werkgroep ontwikkelt vaardigheden en kennis op het gebied van leiderschap binnen

Figuur 2. Organogram van de EFPT

de psychiatrie, met het doel toekomstige psychiaters voor te bereiden op leiderschapsrollen.

- Mentale gezondheid. Deze werkgroep is gericht op het proactief stimuleren van het welzijn van de EFPT-leden. Daarbij richt de groep zich op de eisen en stressfactoren die inherent zijn aan een carrière binnen de psychiatrie.
- Neuropsychofarmacologie. Deze werkgroep houdt zich bezig met de farmacologische behandeling van psychische aandoeningen en de neurobiologische basis van de psychofarmacologie.
- Psychiatry Across Borders (BAP). Deze werkgroep focust zich op internationale samenwerking en de invloed van culturele en sociale factoren op psychiatrische zorg en beleid.
- Psychotherapie. Deze werkgroep richt zich op de verschillende vormen van psychotherapie, het bevorderen van onderwijs en het delen van de beste praktijken binnen therapie.
- Onderzoek. Deze werkgroep stimuleert en ondersteunt onderzoek binnen de psychiatrie, en bevordert samenwerking tussen aiossen op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Psychopathologie en fenomenologie. Deze werkgroep onderzoekt psychische aandoeningen vanuit een fenomenologisch perspectief, met aandacht voor diagnostiek en behandeling.
- Maintaining and Establishing a National Trainee Association (MENTA). Deze werkgroep heeft als doel aiossen te ondersteunen vanaf de eerste stappen van de oprichting van een nationale aiosvereniging in Europa, en om bestaande nationale verenigingen te ondersteunen bij hun activiteiten. Deze groep wil ook actief aiossen bereiken in landen die nog geen aiosvereniging hebben om deelname aan EFPT-activiteiten te promoten.

Bij het recentste forum werd een nieuwe werkgroep opgericht, namelijk de werkgroep forensische psychiatrie, die zich richt op de overlap tussen psychiatrie en recht en onderwerpen behandelt zoals forensische evaluaties en behandeling van patiënten met juridische problemen.

Europees uitwisselingsprogramma

De uitwisselingswerkgroep biedt sinds 2011 kortdurende uitwisselingsprogramma's aan voor aiossen psychiatrie. Dit platform biedt stageplekken aan, verspreid over heel Europa, om interculturele professionele uitwisseling en samenwerking tussen aiossen in Europa te bevorderen. Verschillende domeinen binnen de psychiatrie komen aan bod: psychotherapie, urgentiepsychiatrie, kinder- en adolescentiepsychiatrie, eetstoornissen, gezinstherapie, liaisonpsychiatrie en psychosomatiek, verslaving, leerstoornissen, forensische psychiatrie en ouderenpsychiatrie.¹ Een uitwisselingsprogramma duurt meestal 2 tot 6 weken en kan worden aangepast aan de individuele wensen van de sollicitant. De gastlanden bieden een variëteit aan mogelijkheden binnen het klinische werk,

onderzoek en onderwijs. Momenteel zijn er 14 landen die gezamenlijk maar liefst 35 verschillende uitwisselingsprogramma's aanbieden (<https://efpt.eu/exchange/>). In Nederland biedt het UMC Groningen een uitwisselingsplek aan. In België zijn er twee uitwisselingsprogramma's in de maak, een stageplek kinder- en adolescentiepsychiatrie in het Erasmus Ziekenhuis te Brussel en een wetenschappelijke stage bij Scientific Initiative for Neuropsychiatric and Psychopharmacological Studies (SINAPS), een samenwerking tussen het Universitair Psychiatrisch Centrum Duffel en de Universiteit Antwerpen.

Vergelijking van de opleiding tot psychiater in Europese landen

Duur en inhoud opleiding

In Europa is er een automatische erkenning als psychiater wanneer de aios een nationaal trainingsprogramma doorlopen heeft met als minimale vereiste vier jaar training.² Echter, de duur van de opleiding verschilt nogal per land. Een Italiaanse aios psychiatrie besteedt vier jaar, een Belgische aios vijf jaar en een Zwitserse aios zelfs zes jaar om zijn of haar opleiding tot psychiater af te ronden. De maximale duur betreft 7 jaar, voor Ierland. In Nederland gaat de aios met de opleider voor de computer zitten, die op een knop drukt om het C-formulier te tekenen. Dit wordt gedaan als alle verplichte onderdelen behaald zijn aan het einde van de opleiding. Hierna kan de aios zijn of haar registratie als specialist aanvragen.

De nationale curricula worden voornamelijk gevormd op basis van de totale duur en de duur van rotaties in (sub)specialismen, waardoor specifieke domeinen in de psychiatrie overgeslagen kunnen worden, bijv. verslavingszorg. Een verbetering hierin zou het opleiden aan de hand van competentiegericht vaardigheden kunnen zijn, die makkelijker in Europees verband geïmplementeerd en geëvalueerd kunnen worden.

(Eind)examen

De vereisten om de opleiding af te ronden en jezelf psychiater te mogen noemen, wisselen ook per land. In Spanje is er, net als in Nederland, geen examen aan het einde van de opleiding. Een Zwitserse aios legt wel een eindexamen af. Sterker nog, dit dient de aios zelf te betalen (het Zwitserse salaris laat dit overigens wel toe). In sommige Duitse deelstaten moet de aios een boete betalen als deze het examen annuleert. In Vlaanderen hebben aiossen twee interuniversitaire examens die ze moeten behalen. In het eerste jaar van de opleiding krijgen aiossen van alle Vlaamse universiteiten gezamenlijke lessen. Hierna leggen ze in het tweede jaar van de opleiding een examen af. Bij de kinder- en adolescentiepsychiatrie legt de aios het examen reeds in het eerste jaar af. Het praktijkgericht examen vindt plaats tijdens het laatste jaar van de opleiding. Bovendien is de opleiding in een aantal landen zoals Finland, Frankrijk en

Griekenland niet nationaal gestandaardiseerd, wat uniformiteit in de (Europese) opleiding uitdagend maakt.²

Supervisie

Hoe weet je in de praktijk of een aios klaar is om met de verantwoordelijkheden om te gaan die gepaard gaan met het werk als psychiater? In Nederland is het *'entrusted professional activities'* (EPA)-systeem geïmplementeerd sinds de start van het nieuwe opleidingsplan 'De Psychiater' in 2021. Een voordeel van dit systeem is dat men daarmee voorkomt dat aiossen vroegtijdig verantwoordelijkheden op zich nemen. Zij beginnen pas aan deze nieuwe verantwoordelijkheden als er genoeg feedback is verzameld om te kunnen bewijzen dat ze de vaardigheden bezitten en bekwaam zijn om taken onder een bepaald supervisieniveau uit te voeren. Zwitserland lijkt geïnteresseerd in een vergelijkbaar systeem, maar beschikt hier nog niet over. Dit terwijl in landen zoals Italië en Spanje een dergelijk systeem al jaren bestaat, met drie niveaus van supervisie. Italië hanteert een opleidingssysteem dat gekenmerkt wordt door continue supervisie en jaarlijkse examens. De voortgang van de aios wordt bepaald aan de hand van drie niveaus van autonomie, die afhankelijk zijn van de chronologische volgorde van de doorlopen semesters en de tijd waarin de aios de gestelde doelen bereikt. Deze voortgang wordt gevalideerd door de supervisor en gecertificeerd door de directeur van de instelling.

Migratie en culturele invloeden

Eerder onderzoek toonde aanzienlijke verschillen aan in psychiatrische opleidingsvoorwaarden, -structuur en -inhoud in Europa, waarbij oudere EU-lidstaten over het algemeen beter presteren in kwaliteit en aansluiting op zorgbehoeften. De migratie van psychiaters naar landen met hogere salarissen en erkende diploma's leidt tot een tekort in landen met minder gunstige voorwaarden, wat bijdraagt aan een groeiende kloof in de ggz.³ Daarnaast speelt ook gender een rol. Er werd aangetoond dat de gezinssituatie sterk bepalend is voor de migratiebeslissingen van Europese aiossen. Vrouwelijke psychiaters, vooral wanneer ze kinderen hebben, worden sterker beïnvloed door persoonlijke en gezinsfactoren dan hun mannelijke collega's. Beleid dat betere verlofregelingen, flexibele werktijden en betaalbare kinderopvang biedt, zou deze groep beter kunnen ondersteunen.⁴ Een enquête ingevuld door 2281 Europese aiossen toonde aan dat ongeveer 13% reeds geïmmigreerd is, met het nastreven van een academische carrière als grootste drijfveer. Bovendien zou meer dan 70% ooit overwogen hebben te verhuizen naar een ander land. In lage-inkomenslanden zou het financiële aspect als grootste factor bijdragen aan migratie (vandaar de keuze voor landen zoals Zwitserland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk), in hoge-inkomenslanden zouden invloeden uit de levenssfeer eerder deze beslissing aandrijven.⁵ Niet alleen migratie tussen landen zorgt voor variaties binnen de opleiding, ook culturele veranderingen in een

land dragen hieraan bij. Zo is er in Letland een transitie gaande van het Sovjetsysteem naar een meer Europees georiënteerd systeem. In het Sovjetsysteem ligt de focus op psychofarmaca, waarbij de Europese aanpak meer oog heeft voor niet-medicamenteuze behandelingen. De psychiaters die met de Europese uitgangspunten werken, zijn doorgaans pas recent afgestudeerd. Dit resulteert in een beperkt aantal beschikbare supervisoren om de nieuwe generatie te onderwijzen. In Moldavië is een hervorming van de ggz in gang gezet. De focus is verschoven van behandeling in psychiatrische ziekenhuizen naar herstel in gemeenschapscentra voor ggz, vanaf 2022 werd dit ook verwerkt binnen de aiosopleiding aldaar.

Wanneer men rekening houdt met deze invloeden, zou een gestandaardiseerd, competentiegericht curriculum dat de specifieke zorgbehoeften per land incalculeert, kunnen zorgen voor harmonisatie van opleidingsstandaarden binnen Europa. Zo werkte de EFPT samen met de EPA en UEMS toe naar de ontwikkeling en implementatie van een Europees psychiatrie-examen.⁶

Conclusie

De EFPT vervult een onmisbare rol in het versterken van de samenwerking tussen psychiaters in opleiding binnen Europa. Door nationale verenigingen met elkaar te verbinden en een platform te bieden voor netwerken en kennisuitwisseling, levert de EFPT een belangrijke bijdrage aan de kwaliteitsverbetering van de psychiatrieopleiding in Europa. De jaarlijkse fora en de uiteenlopende werkgroepen bieden unieke kansen voor het uitwisselen van ervaringen en bevorderen de ontwikkeling van effectieve opleidingsstrategieën. Dit is essentieel voor het opleiden van de volgende generatie psychiaters. Een analyse van de huidige opleidingsstructuren laat echter aanzienlijke verschillen zien in duur, examenvereisten en supervisiemethoden tussen landen. Deze variaties hebben niet alleen invloed op de kwaliteit van de opleiding, maar spelen ook een rol in de migratiepatronen van psychiaters. Dit beïnvloedt de toegang tot de ggz binnen Europa en roept de vraag op of er ooit een Europese gemeenschappelijke benadering van de psychiatrie kan ontstaan.

Wat betekent dit voor de huidige generatie psychiaters in opleiding, die de toekomst van de Europese psychiatrie vorm zullen geven? Hoewel deze vraag momenteel het beste per land kan worden beantwoord, hopen wij in de toekomst op een geharmoniseerde Europese manier van psychiatrisch werken. Om deze visie te realiseren, is het van cruciaal belang dat de EFPT en nationale verenigingen intensief samenwerken aan de ontwikkeling van een gestandaardiseerd, competentiegericht curriculum dat tegemoetkomt aan de diverse zorgbehoeften van de verschillende lidstaten. Een dergelijk curriculum zou niet alleen bijdragen aan de harmonisatie van opleidingsnormen, maar ook aan een betere aansluiting van de opleiding op de praktijk, en zo de kwaliteit van de ggz in Europa versterken.

LITERATUUR

- 1 Casanova Dias M, Orlova M, Pinto da Costa M, e.a. 897 – European Federation Of Psychiatric Trainees (EFPT) exchange programme: building links across Europe. *Eur Psychiatry* 2013; 28: 1.
- 2 Baessler F, Riese F, Pint da Costa M, e.a. Becoming a psychiatrist in Europe: the title is recognized across the European Union, but what are the differences in training, salary and working hours? *World Psychiatry* 2015; 14: 372.
- 3 Baessler F, Zafar A, Gargot T, e.a. Psychiatry training in 42 European countries: A comparative analysis. *Eur Neuropsychopharmacol* 2021; 46: 68-82.
- 4 Pinto da Costa M, Giurgiuca A, Andreou E, e.a. Women, partners, and mothers – migratory tendencies of psychiatric trainees across Europe. *Front Public Health* 2019; 7: 143.
- 5 Pinto da Costa M, Giurgiuca A, Holmes K, e.a. To which countries do European psychiatric trainees want to move to and why? *Eur Psychiatry* 2017; 4 5: 174-81.
- 6 Brittlebank A, De Picker L, Krysta K, e.a. Benchmarking psychiatry in Europe and beyond: The European Board Exam of Psychiatry. *Eur Psychiatry J Assoc Eur Psychiatr* 2024; 67: e39.

NOOT

De volgende betrokkenen bij de EFPT hebben bijgedragen aan een eerdere versie van dit artikel:

Jördis Rausch, arts in opleiding tot psychiater, Department of Psychiatry and Psychotherapy, Medical Center – University of Freiburg, Duitsland.

Andrei Esanu, assistant professor, Mental Health, Medical Psychology and Psychotherapy, State University of Medicine and Pharmacy Nicolae Testemitanu, Chişinău, Moldavië.

Farshid Monshizadeh Tehrani, arts in opleiding tot kinder- en adolescentiepsychiater, Child and Adolescent Mental Health Center, Capital Region Psychiatry, Kopenhagen, Denemarken.

Ricardo Lopez-Escribano, arts in opleiding tot psychiater, afd. Psychiatrie, Consorci Hospitalari de Vic, Spanje.

Filippo Toni, chef de clinique, afd. Kinderpsychiatrie, Centre hospitalier universitaire vaudois, Lausanne, Zwitserland.

Viktorija Vasilevska, arts in opleiding tot kinder- en adolescentiepsychiater, voorzitter aiosvereniging van Noord-Macedonië, University Clinic of Psychiatry, Skopje, Noord-Macedonië.

AUTEURS

Liselotte Gezels, arts in opleiding tot psychiater, Vrije Universiteit Brussel, promovendus, CAPRI, Universiteit Antwerpen, voorzitter VVAP, en general manager National Trainees Associations, EFPT.

Mette Konings, psychiater, Mondriaan, president EFPT.

Correspondentie

Liselotte Gezels (liselotte.gezels@vub.be).

Geen strijdige belangen gemeld.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 28-11-2024.

Citeren

Tijdschr Psychiatr. 2025;67(2):115-119